

מכירת חמץ כאשר ע"פ חל בשבת

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמד ס"א

"ד שחל להיות בשבת, (א) א' א' { בודקין (ב) א' א'] ליל שלשה עשר. א' < ומבערים הכל לפני השבת, * (ג) <א' א' { ומשיירין [א] מזון שתי סעודות * (ד) לצורך השבת, <ב' > דסעודה שלישית זמנה אחר המנחה ואז אינו יכול לעשותה (ה) ב'] לא במצה ולא בחמץ { א' ב' < אלא (ו) במצה עשירה, וצריך לעשותה (ז) <ג' > קודם שעה עשירית

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תמד ס"ב

טוב לבער בערב שבת (ט) < ד' קודם חצות, כדי שלא יבואו לטעות בשאר שנים לבער אחר חצות. (י) (ג' ג') וביום השבת, יבטלנו (טור).

משנה ברורה סימן תמד סק"ט

קודם חצות - לאו דוקא ור"ל בתחלת שעה ששית כמו בשאר שנים

שו"ת מהר"ם שיק אורח חיים סימן רה

והנה בדבר דלא שכיח לא שייך מנהג, ולדינא נראה לי, הנה כבר הביא הבית יוסף [אורח חיים סימן תמ"ד] דהמרדכי [פסחים פרק א' סימן תקמ"ג] הביא זה בשם רש"י טוב 'לשרוף' הכל קודם חצות, אלא שהטור [סימן תמ"ד שם] שינה הנוסחא וכן בשולחן ערוך [שם] וכתבו וטוב 'לבער' הכל, משום דלא ברירא להו אי קיימא לן דחמץ בעי שריפה או סגי בפירור, עיין שם. ומזה מבואר דלא קאי האי 'וטוב לבער' אלא על חמץ שעומד להתבער מן העולם, אבל בחמץ שמשירר לעצמו, כשם שמותר לשייר לאכילה הוא הדין דמותר לשייר מה שצריך ליהנות ממנו, ולא שייך בזה גזירה שיטעה כן גם בשאר שנים, דאם כן גם לאכילה לא יהא רשאי לשייר, ועל כרחק דמידע ידעי דערב פסח אסור משעה ד' ואילך, מה שאין כן כשחל ערב פסח בשבת דבערב שבת מותר, וכיון דרשאי לאכול נראה וודאי דמותר ליהנות ממנו גם כן.

ומטעם זה נראה גם כן שלא תיקנו שיבטל בערב שבת, אלא בשבת קודם זמן איסורו, משום דכיון דאוכל חמץ אי אפשר לבטלו.

אלא דיש לדון דהרי בוודאי מכירת חמץ לגוי שנוהגין עכשיו למכור החמץ זה וודאי בכלל הביעור, ואם כן מחוייבין לכתחילה למכור החמץ קודם שיגיע שעת זמן איסורו כי היכא דלא למיטעי, וכיון שכבר מכר איך רשאי ליהנות ממנו, והרי בזה הוא מבטל המכירה.

ואם נימא דהגוי שמכר לו החמץ, הוא עצמו ימכור בערב שבת, יש לחוש לתקלה שמתוך כך יקילו גם בפסח עצמו שימכור הגוי, ובזה יש הרבה חששות, שרוצה בקיומו ונהנה מחמץ, ואין אני מניח בקהלתי למכור על ידי גוי אלא אם כן הגוי נוטל לגמרי החמץ לביתו ובחנות אחרת שאין נקרא על שם ישראל. ואם כן צריך הישראל לצמצם שלא ישייר רק לפי מה שמשער שיצטרך עד שעה או שתים קודם כניסת שבת, ואם יוותר לו יתננו לגוי במתנה על אופן המבואר בשולחן ערוך שם [סעיף ה'].

ובוודאי דהוא הדין דאפשר שימכור הכל לגוי ויקח אחר כך מן הגוי מה שצריך למכור בערב שבת ויקחנו במדידה, ואם ישתיר יחזיר לו גם כן במדה, או שיכתוב בשטר מכירה שמה שישתייר שעה אחת קודם שבת, גם כן מכור לו אגב קרקע כל מדה ומדה בסך ידוע ומסויים, אלא שבזה יש לחוש להערמה ומיחזי כערמה.

ודנו האחרונים אם עצם העובדה שממשיכים למכור חמץ לאחר המכירה מבטל את המכירה. ועי' משפט המכירה עמ' קפז מה שהביא.

שו"ת אמרי יושר חלק א סימן קמו

לכבוד ידידי הרב הה"ג וכו' מו"ה ישראל ראפאפארט נ"ר רב ומו"ץ דאדמו"ר שליט"א בטשארטקוב:
מכתבו הגיענו וע"ד אשר דרש כת"ר חו"ד ומנהגי אודות המכירת חמץ בע"פ שחל בשבת בשנה זו אם למכור בע"ש קודם חצות הנה אף שקצת אחרונים החמירו בזה כמובא בזו"א מכ"מ חומרא דאתי לידי קולא הוא כי אח"כ התניות פתוחים ובעלי המזיגה מוכריין בעצמם כל חמץ והוי הערמה ניכרת מאוד וגם לפעמים כשמזדמן להם לקנות איזה חמץ או ליקח מחבירו יקחו וזה אינו בכלל המכירה כלל כיון שבשעת המכירה לא הי' עדיין החמץ אצלו ע"כ המובחר לבל לחוש כלל לזה ואדרבה טוב יותר לאחר המכירה בע"ש סמוך לכניסת שבת ומ"ש קצת מחברים למכור קודם חצות ולהתנות שיחול המכר סמוך לערב לא נהירא לי כי כמה חששות בדבר והעיקר כי קונה לאח"ז אף בקנין המועיל כמו בכסף ושטר ולא נקרע השטר כחו"מ סי' קצ"א מכ"מ הדבר פשוט שעד בוא הזמן יכולים המוכר והלוקח לחזור בו כדין המקדש אשה לאחר שלשים יום דבתוך הל' יום אם רצו חוזרים כדאי' באה"ע סי' ו' ואף שיש להסתפק בדין אם חזר בו הלוקח אם צריך המוכר להחזיר לו האדראן דהא לדעת כמה פוסקים בקדושין כשחזר בו המקדש א"צ האשה להחזיר כסף הקידושין כמבואר סי' מ' בח"מ ובב"ש שם ועי' בקו"א למקנה שם בזה אבל הדבר ברור דאם חזר בו המקח בטל ורגילות מאוד שהערל הקונה לאחר גמר המקח אומר שרוצה לחזור בו וכדומה דברים שמשמעותן לבטל המכירה אלא שאין בזה כלום כיון שכבר נגמר המקח ולאחר כ"ד ובפרט לאחר שפסקו מלעסוק באותו ענין אבל אם יחול הקנין סמוך לערב בקל מאוד שיחזור בו הקונה ויבטל המכר וגם העצה שכ' בהגהות הגאון מברעזאן בא"ח סי' תמ"ד למכור שמה שיהי' חמץ אז יחול המכר מעכשיו יש לדון טובא מטעם ברירה כמ"ש שם ומ"ש שם דבדרבנן יש ברירה ומדאו' בביטול בעלמא סגי הנה הדבר ידוע שיש כמה אנשים בזמנינו שאין מבטלין כלל ע"כ המובחר כמ"ש לאחר המכירה ועכ"ז גם בש"ק יזדמן שימכור בעל חנות איזה מאכל חמץ לישראל וכן בעלי המזיגה מוכריין עוד י"ש וכדומה ע"כ יש לדבר עם הקונה לאחר גמר המקח שעד זמן איסור חמץ יוכל כ"א למכור חמץ על חשבוננו של הקונה גם בהקפה יוכל למכור ונעשו שלוחיו וכן יוכל כ"א ליקח לעצמו בתורת קני' מהגוי ע"מ לשלם לו כפי המקח שמשלמין בזה לאחרים ובזה יתוקן החששות:

שו"ת דברי מלכיאל חלק ד סימן כד

ובע"פ שחל בשבת א"צ לכתוב השעה כיון שמותר לאכול חמץ כל יום המכירה. ואף שכתבו קצת אחרונים שצריך אז ג"כ למכור החמץ בשעה חמישית משום לא פלוג. אבל לדעתי ז"א דאטו מכירת החמץ הוא תקנת חז"ל דנימא לא פלוג בזה. וגם מג"ל לחדש גזירה שלא נזכר בדברי חז"ל. וגם כי למנהגינו שב"ד מוכרים חמץ של כל העיר. יזדמן שיהי' עי"ז הפסד לאיזה אנשים שיאחרו לבוא למכור חמץ כי יסברו שזמנו כל היום כיון שמותר באכילה. ובעצמם אין יודעים איך למכור החמץ. ולזה נכון יותר למכור החמץ בעש"ק בסוף היום. וכשמוכרים בע"פ בשעה חמישית צריך ג"כ להתחיל עסק המכירה בחצי שעה החמישית כי אולי יבואו עוד אנשים למכור. ויש דמות ראייה מהא דאיתא בעירובין (דף ל"ב) חזקה על ב"ד שאין עומדין משם עד שיכלו מעות שבשופר. והנה קיי"ל בסנהדרין (דף פ"ח ע"ב) וברמב"ם פ"ג מה' סנהדרין שב"ד היו יושבין בביהמ"ק עד הקרבת תמיד של בין הערבים. ומשמע שם שהיו יושבים שם כדי להיות מוכנים אולי יבואו לשאלם איזה הלכה. והנה אחר תמיד בה"ע אין מקריבים שום קרבן. ורק בע"פ איתא בפסחים (דף נ"ט) שהקילו להקריב אחר תמיד בה"ע ע"ש. וא"כ קשה מאי חזקה שאין ב"ד עומדין משם דהא בלא"ה אין עומדין קודם תבה"ע. והול"ל חזקה על ב"ד שמשגיחין שיקריבו בכל יום קנין מכל המעות שבשופר. ועכצ"ל הכוונה דאף שיש זמן קבוע לתבה"ע כדתנן בפסחים (דף נ"ח). מ"מ כשב"ד רואים שיש עוד

מעוֹת בשופר אין עומדים משם אף שהגיע זמן של תבה"ע. ומצוים לאחר קצת הקרבת התמיד עד שיכלו מעוֹת שבשופר. והא דלא קתני לה בפסחים שם שלפעמים מאחרים הקרבת תבה"ע. י"ל דכיון שלא הי' לזה זמן קבוע לא קתני לה. וגם אף אם קרה כן. לא היו מאחרים רק שעה מועטת. ועכ"פ הרי שמענו שב"ד היו מאחרים מזמן הקבוע כדי שלא יצא מכשול שהמחוסר כפורים יסמוך עליהם ויאכל קדשים לערב. ויש לדחות זה בכמה אופנים. ומ"מ העיקר לדעתי כמש"ל לאחר מכירת החמץ כל האפשר. רק שעכ"פ יספיק לגמור הקנין. כי הלא צריך להסביר להעכו"ם כל הפרטים המבוארים בשטר ולעשות כל הקניינים המבוארים שם. וזה דורש זמן קרוב לחצי שעה בערך:

שו"ת שואל ומשיב מהדורה שתיתאה סימן נ

ודרך אגב אכתוב מה שנשאלתי בשנה זו שנת תרי"ב שיהי' ברצות ד' לחיים ולשל'ו שבת ע"פ האיך לעשות ביין שרף שמוכרין השענקריס והרי יצטרכו למכור ע"ש ואיך יעשו שבליל שבת ישתו עוד בעלי בתים שכר ויין שרף והנכרי הלז אין מכיר אותם ולא יקיפם ואם ירצה בעל הבית למכור יבטל המכירה ויש הפסד מרובה ואמרת **בהחפזי שיוכלו למכור ולכתוב בשטר המכירה שמוכרו מהיום ולמחר עד שעה ושתיים על היום יחול המכירה ואם כן עד שבת בבקר לא חל המכירה ועדיין הוא של הבעל הבית עד שבת שחרית וא"ל דאם כן יחול הקנין בשבת ואם כן הוה כקונה קנין בשבת דז"א דמלבד דהלוקח עושה איסור אם קונה בשבת אבל המוכר הוא הקנה מערב שבת ומה בכך שלא חל עד השבת המוכר אינו עושה שום איסור והגוי הקונה בודאי לא אכפת לן אף גם דגם בישראל כל שקנה מערב שבת שיחול על שבת לא ידעתי שום איסור ואטו אם אחד יקנה לחבירו דבר ע"ת שיעשה כך וכך ומתקיים התנאי בשבת אטו יהי' כקונה קנין בשבת זה בודאי ליתא ומצאתי בלוי'ת חן פ' יתרו שכתב בהדיא כן ואף שראיתו היא ע"ד דרוש אבל הדין דין אמת ובאמת איסור מו"מ אינו רק גזרה שמא יכתוב וכאן ל"ש שכבר כתב מקודם השבת וגם לפמ"ש רש"י בע"ז דף ט"ו דשייך משום ודבר דבר זה גם כן ל"ש דהרי אינו מדבר דבר בשבת והרהור גם כן אינו שהרי כבר הרהר בערב שבת ועיין בט"ז סי' ש"ו שלכך מותר להקדיש כלים בשבת משום שמסתמא כשמקדיש בשבת עלה בלבו להקדיש מע"ש ואף שמסרו בשבת מכל מקום לא נעשה הקנין בשבת ואף ד"ל דשאני התם דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכבר נגמר מערב שבת ז"א דהרי בקדשי בה"ב בזה"ז דין הדיוט יש לו ולא קנה עדן וע"כ דכל שכבר התחיל הקנין אף שלא נגמר רשאי ה"ה בזה. אמנם נתישבתי בזה דעדיין צ"ע כיון דבשבת אסור לעכו"ם למכור בשביל ישראל וע"כ צריך להקנות לו מערב שבת לגמרי ואם כן שוב לא ירצה העכו"ם להקיף לאותן האנשים. אך לפע"ד נראה דאין קפידא אם יאמר להעכו"ם שמותר לו להקיף לזה שמכירו שהוא איש הגון וישלם לו וגם הוא מקיפו ואם באמת הי' מקנה להעכו"ם אטו מי לא שרי לומר לו שיקיף לזה וגם נ"ל דיכול להיות לו ערב בעד המעות דהמעות אינו חמץ ועל כל פנים לומר לו שמכיר אותו ואיש ויוכל לומר לו בשעת הקנין שמוכרו לו ואם ישאל לו למי יקיף יוכל לשאול אותו ומידי דהוה אם יבא עכו"ם לקנות ממנו בפסח אטו מי לא יכול לומר לו אני מכיר לזה שהוא איש אמוד וישלם לך אבל אני ערב לו ובזה בודאי שרי דכשהוא ערב אפשר דאסור דבדיניהם בתר ערבא אזיל וצ"ע בזה.**

תרומת הדשן סימן רסט

שאלה: יום ל"א של בן בכור שבאותו יום פודין אותו אם חל בשבת היאך יעשו, צריכים להמתין בפדיון עד אחד בשבת או אם יש תקנה שיהא נפדה בשבת?

תשובה: יראה דאין למצוא תקנה שיהא נפדה בשבת, ואע"ג דיכול לפדות ובכלי/שמא צ"ל: לפדותו בכלי/ כסף או בשאר שוה כסף ה' סלעים בדבר שמותר לטלטל בשבת, דאין צריך לפדות דווקא במעות, ואפ"ל אם היה בא לפדותו במעות היה תקנה בדבר, כגון שיתן לכהן המעות בע"ש כדי שיהא פדוי בהן לאחד בשבת. וכה"ג מהני שפיר והכי מסקינן בהדיא פרק יש בכור/ בכורות מט ע"א/, דבין לרב ובין לשמואל אם פדאו בתוך שלשים במעות כדי שיהא פדוי בהן לאחר שלשים ולא נתאכלו המעות בנו פדוי בהן. מכל מקום נראה דלאו שפיר למיעבד כהני תרי גווני, דאי בא לפדות בכלי כסף או שוה כסף בשבת גופיה דומה למקח וממכר, ונראה הדברים דטפי איכא למיגזר בהכי ממאי דגזרו

רבנן דאין מקדשין / מקדישין / ואין מעריכין ביו"ט ואצ"ל בשבת משום גזירה דמקח וממכר כדאיתא בהדיא פ' בתרא דביצה / דף לז ע"א. ולפי מה שכתבו הגאונים סדר הפדיון דשואל הכהן מאי בעית טפי בנך בכורך או ה' סלעים, כל כה"ג דמיא טובא לקניין ומכירה. ובאידך גוונא נמי שיתן המעות לכהן בע"ש כדמבואר לעיל, גם בזה יש גמגום דהיאך יעשה עם הברכות שצריך לברך וגם עם הסעודה שרגילין לעשות בשעת הפדיון

שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורא קמא סימן קנט

לכאורה נ"ל להוכיח ממ"ש התה"ד בהא דאין פודין בשבת. ולא אמרינן יתן לכהן המעות מע"ש, דאיך יעשה עם הברכות (והובא במג"א סי' של"ט ס"ק ח') והרי הפדיון א"א לחול כ"א בשבת. ואעפ"כ לולי הברכות והסעודה היה מותר לפדות ע"י נתינת מעות לכהן בע"ש שיחול הפדיון בשבת. הרי מבואר דדין א' הנ"ל שרי. ואך מ"מ צריך ראי' גדולה לזה מהש"ס.

שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן קטו

ב"ה, יום א' עקב תשנ"ד, ירושלים ת"ו, רמות
כבוד ידידינו הרב האברך הה"ג מופלג טובא ר' יעקב ויינגולד שליט"א.
אחדשה"ט וש"ת באהבה.

הנה כבודו נ"י הציע לפנינו איזה דרך המובחר בענין מכירת חמץ לגוי בע"פ שחל להיות בשבת לענין השארת ב' סעודות לשבת והעריך בד' דרכים ונ"נ בהם כדרכו הטוב, אם משום מכירת דבר שאינו מסוים, אם משום דעדיף למכור גם מזון ב' הסעודות דאם לא מכר ויארע איזה תקלה ומאיזה סבה לא אכל כולם ואולי לא יכול לבערם כהלכה מסבת תיבוקות א"כ יכשל בחמץ דידי' ולדרך זה א"כ צריך לאכול משל גוי ולהודיע אותו וכבודו נתן פנים לכאן ולכאן.
ולדידי פשוט שאין צריך להתחכם נגד המפורש בחז"ל דשייר מזון ב' סעודות או קצת יותר אם צריך כמש"כ בבה"ל סי' תמ"ד והיינו דמשייר מדילי' ואוכל משל עצמו, כפשטות משנה פסחים מ"ט ע"א, ופסחים י"ג ע"א, דאז לא הי' נהוג כלל מנהג כזה שימכרו כולם לגוי, ואין זה הלכה בשום מקום, והיו מבערים מע"ש מה שאין צריך ומשיירים מה שצריך, וכמפורש ברמב"ם פ"ג מחו"מ ושו"ע סי' תמ"ד, ואין חוששין שמא יארע איזה תקלה כיון שאפשר לבער בהיתר בשבת ע"י השלכה לביה"כ וכיו"ב ועיין סי' תמ"ו ועוד, ואם משום שבדידן חמור שהרי מכר הנ"ל לגוי, דבר פשוט דמה שצריך אדם לאכול ביום זה אינו מוכר לגוי דאומדני דמוכח הוא ואינו בכלל מכירה ע"ד שכ' תוס' קידושין מ"ט ע"ב ועוד כמה מקומות, ומכ"ש אם מפרש כן לגוי, ואל לנו להכניס להמוני שומרי המצות בתסבוכת ללא צורך ולהתחכם נגד חז"ל, ודבר פשוט שכך הי' המנהג מימות עולם ותל"מ.